

Falchs

45

Grup de divulgació
 de la història de Fals

FULLS DE DIVULGACIÓ DE LA HISTÒRIA DE FALS

FEBRER 2008, NÚMERO 45

Mas Sant Andreu (1a part)

Després del parèntesi del Vilatersana, el mas va ser de Magí Fontanet, fill de Joan i Esperança. Es va casar amb Magina, una filla de Vicenç Torra i Joana, els qui havien esdevingut els amos del mas Boixeda. Van tenir tres fills; l'hereu Joan, el Magí i el Bernat. El Bernat va fer carrera eclesiàstica i va acabar sent vicari i canonge de la Pobra de Lillet.

El 16 de juliol de 1595, estant malalt al llit, el Magí va dictar el seu testament. Com que tenia els fills molt petits va nomenar tres tutors perquè tinguessin cura dels interessos dels nens. Va escollir al seu germà Bartomeu Fontanet, el seu cunyat Joan Torra, i al seu veí Antoni Bastardas. Va demanar ser enterrat al cementiri de la sufragània de Sant Andreu, deixant per les despeses del funeral la quantitat de 10 lliures. A la futura vídua la va deixar en bona posició; *...dexe dona, senyora y maïora a magina fontaneta, muller mia, a la qual encharidament pregue que vulla mirar per mos fills y regir y governar la casa, bens y heretat, en companyia, consentiment y voluntat dels tudors per mí anomenats ...*

A cada fill va destinar 25 lliures, que podien cobrar a l'edat de 25 anys a condició que tinguessin descendència. Si no es donava el cas, s'haurien de conformar amb només 10 lliures.

Deuria morir al cap de pocs dies, perquè el 25 d'agost ja es van trobar els tutors per tal de fer inventari dels seus béns. L'inventari d'una casa és un document molt interessant, però té l'inconvenient de la seva extensió, que no fa possible incloure'l en l'espai d'aquestes pàgines. Ens limitarem a citar les dependències de què constava la casa i el nombre d'animals que hi havia: el porxo de l'era, el baluard, l'entrada, el pastador, el celler, la sala, el sostre de la sala, la cambra prop la finestra de la cuina, una altra cambra, el menjador, la cuina, l'estable, la cort de les gallines, la cort dels porcs, i el corral. A la casa hi van trobar una somera amb un pollí blanquinós, dues mules de 6 anys d'edat, un parell de bous de 15 anys, dos porcs, vint gallines i dos galls, trenta cabres i tretze cabrits i cabrides, tres borregues, sis borrecs, vuit ovelles, set crestons, un primal i tres primales.

El dia 10 d'octubre es va efectuar a l'era de davant de la casa la subhasta dels béns del difunt Magí. Es van subhastar mobles, roba, eines i animals als pagesos que van acudir atrets per l'oportunitat d'aconseguir una

ganga. En total es van recaptar 92 lliures i mitja. El que es va pagar més va ser els animals de peu gros i els ramats de cabres i ovelles. Per exemple, el Junyent de Camps es va quedar la parella de bous per 19 ducats, que equivalien a 16 lliures de moneda catalana. Valentí Subirana de Fals es va endur els ramats i Vicenç Torra les dues mules.

Com que la vídua i els nens no podien tirar endavant el mas, va ser Bartomeu Fontanet qui es va cuidar d'aquesta tasca. Va deixar la masoveria d'Oliveres de la Costa, i amb la seva muller Valentina es van instal·lar al mas de Sant Andreu. El Bartomeu era germanastre del Magí, ja que era fill de la Coloma, segona muller del pare comú. La Valentina provenia del mas Noguera de Minostrolet. Durant una colla d'anys van administrar la hisenda, fins al punt que en els testaments, fets el 1603 i 1613, respectivament, van ser anomenats amo i mestressa del mas.

El 1620 es va acabar la tutela dels curadors i van lliurar l'heretat al nou hereu, el Joan Fontanet. Aquest va revisar els comptes i va declarar que hi estava d'acord i que no pensava reclamar res. Els administradors havien anotat les collites de cada any. Les dades poden ser importants per algú que tingui interès en estudiar la producció agrícola, o fins i tot la climatologia, durant aquell període.

	blat	blat segolós	blat espeltós	ordi	civada	mill
1596	9		9/6	1/5	7/4	
1597	9/3	1			4	
1598	11/4				4	
1599	11/1				1/2	
1600	16/5				2	
1601	19/9	2/8			9/11	
1602	13/6		3/8	1/2	4/9	
1603	10/8	2/2			6/10	1/2
1604	8	1/7		2/7	1/8	3/9
1605	7/10	3/6		2/7	2/8	1

La primera xifra és el nombre de quarteres, mentre que la segona és el nombre de quartans. Una quartera equival a 12 quartans.

El Joan Torra del Galí era normalment l'encarregat de vendre els cereals i va presentar una relació dels ingressos. Fent un capmàs, el blat el va vendre a raó de 50 sous la quartera, l'ordi a 26 sous, el mill a 20 sous i la civada a 19 sous.

Vista general

Joan Fontanet es va haver d'endeutar per tal de tirar endavant l'heretat. El febrer de 1621 va comprar un censal mort de 100 lliures a Francesc Massana, l'amo del mas Massana de Rajadell. Com que no era solvent, el venedor del censal li va exigir l'aval de diversos pagesos. Van acceptar signar l'aval els amos dels masos Oms, Torreblanca, Subirana, i Sebastià Grau, de Fals, i també els del Pla de l'Església de Sant Mateu, i de la Torre de Solernou de Súria. No se sap gran cosa més del Joan, excepte que va estar casat amb una dona dita Esperança, i que el 1631 era un del Jurats electes del terme de Fals. Segurament va morir jove, ja que a partir de 1638 és la seva vídua, al costat del jove hereu Joan Fontanet, qui intervé en els assumptes. Així el 1638, mare i fill van pagar unes pensions endarrerides d'un violari de 4 lliures creat el 1628. El 1639 van reconèixer un deute a dos comerciants de Manresa, que els havien lliurat espelta i civada. El 1643 van signar un debitori de 105 lliures a favor de Mateu Bastardas, per raó de 25 quarteres de blat, meitat forment, meitat blat segolós, més 5 lliures que els havia prestat en moneda.

El 13 de desembre de 1644 els Fontanet es van dependre d'una part important del patrimoni, en vendre's l'heretat del mas Rovira, que estava aplegada a la seva des de molts anys enrere, a Joan Gras de Callús. Creiem que l'actual mas Gras de Sant Mateu deu ser l'antic mas de la Rovira. El preu de la venda va ser de 750 lliures. Les necessitats de numerari no van quedar prou satisfetes, ja que el 1646 el Joan i la seva mare van vendre un violari de 35 lliures a Josep Serra, un capellà de la Seu de Manresa. Era un mal negoci, perquè la pensió del violari era de 5 lliures anuals.

La referència més tardana de Joan Fontanet és de 1683, quan va declarar en el capbreu del Duc de Cardona.

El següent hereu va ser Bartomeu Fontanet, que surt citat per primer cop el 1693, en un pagament que va fer a Feliu Padrós, rector de Sant Mateu. Va pagar 44 lliures i mitja que devia al rector el seu pare difunt per pensions endarrerides d'un censal, més 8 lliures i 15 sous en concepte de despeses del judici que es va entaular per culpa d'aquest censal i que va ser desfavorable al pare del Bartomeu.

El Bartomeu va fer algunes reformes a la casa, un testimoni de les quals és la llinda d'una de les finestres que mira a la part del sol ponent, que està marcada amb la data 1707. El 1716 es va fer un recompte del bestiar de les

cases, cara a establir les quotes del cadastre. Tothom va fer tanta trampa com va poder, però el Bartomeu no va poder amagar que tenia una vaca, una vedella, una somera, dos porcs per engreixar i 15 arnes d'abelles. Va declarar que la mel que treia de cada arna li donava un benefici de 5 sous anuals.

El 1695 el Bartomeu i la seva muller Eulàlia van enterrar al fossar de Sant Andreu un albat que se'ls va morir. El 1697 es va enterrar al mateix lloc el cadàver de Gabriel, un gitano que passava per allà. Va ser enterrat "amore dei", que vol dir, per l'amor de Déu, o sigui, gratis. Una filla que sí va sobreviure va ser la Maria, a qui va casar el 1724 amb Josep Bosch d'Aguilar.

En el llibre d'òbits de la parròquia hi consten les dates de defunció de l'Eulàlia, el 12 de maig de 1710, i del Bartomeu, el 4 de setembre de 1730.

Josep Fontanet apareix en la documentació per primer cop el 1697. Aparentment va estar casat amb tres dones al llarg de la seva vida. La Maria Àngela Vila, que va morir el 12 de gener de 1736, la Margarida, que va morir el 2 de maig de 1750, i la Magdalena.

El 1735 va haver de satisfer les 25 lliures que quedaven del dot de la seva germana Maria. Per aconseguir els diners va vendre un censal al Benefici de Sant Blas de la Seu de Manresa. El 1741 va enterrar l'Antònia, filla de la primera muller, i el 6 de març de 1759 va ser ell qui va fer via cap al cementiri. Van oficiar en el seu comiat cinc capellans, que va ser obsequiats amb un bon dinar, com era costum de fer. En el testament que havia fet a la rectoria de Sant Mateu el 1754 havia fet hereu al seu fill Joan.

El gener de 1737 el Joan va fer capítols a Castelltallat amb la noia Maria, filla d'Isidre Serra de Coaner. El dot va ser de 100 lliures i el va pagar mossèn Josep Serra, padrí de la núvia. El 1742, el Joan i el seu pare van recuperar, pagant 17 lliures, un hortet de casa que mesurava 8 canes de llarg i 4 canes d'ample. L'havien empenyorat als Regidors de Fals. El 1763 va fer obres a l'interior de la casa, segons una llinda de la porta d'entrada de la sala, que porta aquesta data.

Maria Serra va fer testament el març de 1764, mentre que el Joan, ja vidu, el va fer el setembre de 1785.

Potser no va trigar massa a morir, perquè en el capbreu general del terme de 1791 hi figurava com a propietari el seu fill Josep Fontanet. Es de destacar el caràcter peculiar d'aquest mas respecte el domini senyorial, que no era exclusiu dels Cardona, com els altres masos de Fals, sinó que era compartit. En el capbreu es va declarar vassall del Duc, a qui feia una contribució de 8 quartans de civada en concepte de senyoria, però també va afirmar que el delme de totes les collites el recaptava el Senyor de Sant Mateu, i que la casa estava sota el domini directe del Benefici de Santa Eulàlia de Cardona.

Durant el temps del Josep també es van fer algunes alteracions a l'estructura de la casa, com per exemple l'obertura de l'actual porta que dóna a la banda de sol llevant, i porta inscrit l'any 1800.

La muller del Josep va ser Gertrudis Mas. Es coneixen dos fills seus; l'hereu Jaume i l'Antònia, que va casar-se el 1810 amb Valentí Viñas de Santpedor. Tant el Josep com la

Gertrudis van fer testament el 1809 a la rectoria de Sant Mateu.

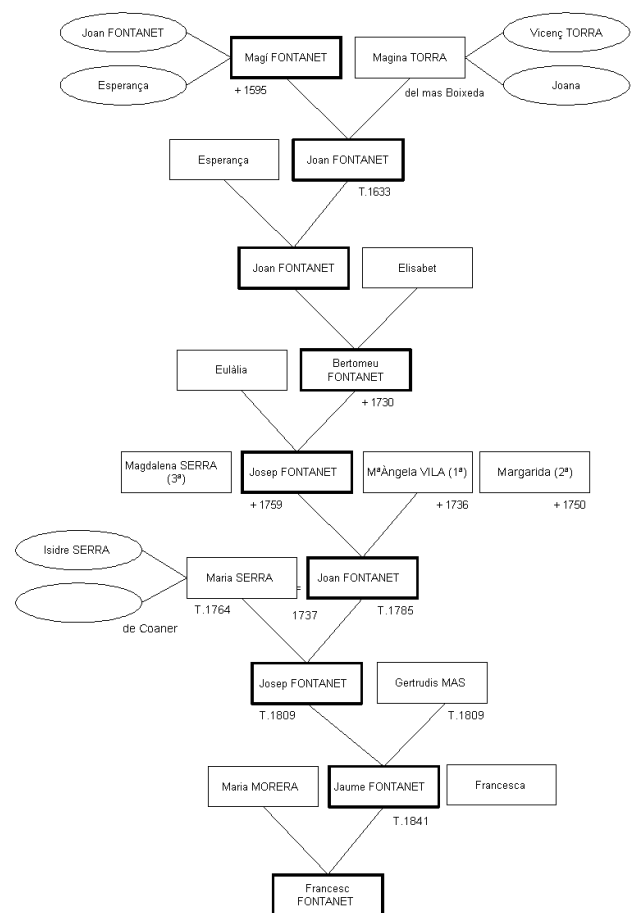
Jaume Fontanet Mas deuria trobar una situació econòmica desfavorable, perquè el 20 de juny de 1811 es va vendre a carta de gràcia l'heretat a Dominga Bovets, vídua de Francesc Galí, un teixidor de vels de la ciutat de Manresa. El 31 d'octubre de 1816 va poder recuperar-la, pagant a la Dominga les 750 lliures de l'empenyorament.

El 1822 va tornar a necessitar diners i per aconseguir-ne va vendre's un censal de 260 lliures a la Causa Pia creada per Bernat Puig. Uns anys després, el censal va ser afectat pel decret de desamortització de Mendizábal, que posava en mans de l'estat una part dels immensos béns eclesiàstics, tant mobles com immobles. El censal va ser llavors adquirit per un particular, Josep Fontdevila, qui el va tenir fins que va ser amortitzat el 1908 per la mestressa de Sant Andreu.

El Jaume es va trobar el 1841 davant de la reclamació del seu nebot Valentí Viñas Fontanet, que li exigia el pagament de les 100 lliures que restaven de les 200 del dot de la seva mare Antònia. Com que no disposava d'efectiu, es va haver de comprometre amb un altre censal a la parròquia de Santpedor, la qual cosa representava una pensió anual de 3 lliures.

Va estar casat amb Maria Morera, amb qui va tenir el Francesc, l'Anton, la Rosa, la Maria i l'Antònia. Va tenir una segona muller, la Francesca, amb qui va engendrar la Francesca i la Josepa.

El 5 d'abril de 1841, trobant-se greument malalt va fer testament. Va escollir com a marmessors a Josep Divins de Cardona i a Josep Duocastella del mas Figuera. Va deixar a cada una de les filles de la primera dona 100 lliures i una caixa amb l'aixovar. A les filles de la segona només els en va deixar 50. Va fer hereu al Francesc, mentre que a l'Anton

li va reservar 40 lliures. Aquest Anton va quedar conco i no va treure mai els drets de casa, fins que va morir el 1898 a l'edat de 76 anys.